

Helden als Van Gogh hebben niet genoeg aan de bestaande orde

Meer dan de mens alleen. Filosofie van het verlangen

André Nusselder

Boom;
240 blz. € 24,90
★★★

De auteur

André Nusselder (1969) studeerde in Nijmegen af in de filosofie, promoveerde in Rotterdam en doceerde ethiek en design in Amsterdam. Eerder publiceerde hij *Interface Fantasy. A Lacanian Cyborg Ontology* (2009) en *The Surface Effect* (2012).

Het boek

Lang probeerde Vincent van Gogh predikant te worden, net als zijn vader, maar het beviel hem allerminst. Kunsthandelaar, zoals zijn broer Theo, werd hij ook al niet. Zoals bekend leidde hij een moeizaam, instabiel leven. Had Van Gogh het zichzelf niet wat makkelijker kunnen maken?

Nee, antwoordt André Nusselder. Van Gogh moest zijn verlangen volgen, een verlangen dat groter was dan hemzelf. Hij moest zijn eigen weg gaan, ondanks tegenslag, depressies en wanhoop.

Van Gogh is het hoofdpersonage in Nusselders versie van de freudiaanse en vooral lacaniaanse psychoanalyse. Andere personages zijn Rémi uit *Alleen op de wereld*, die zijn moeder noodgedwongen moest verlaten, en Gauguin, die droomde van Tahiti dat hij in werkelijkheid vies en chaotisch vond, waarna hij zijn dromen ging schilderen.

Ook Paulus wordt opgevoerd, de christenjager die zijn levensvisie 180 graden liet draaien door zich te bekeren tot het christendom. En Nusselder zelf, de boerenzoon uit de Achterhoek die een breuk in zijn leven ervoer door zijn vertrek naar de universitaire wereld.

In deze personages ziet Nusselder het idee van de archetypische held zoals Joseph Campbell die beschreven heeft. Helden hebben niet genoeg aan de bestaande orde. Ze moeten, hoe angstaanjagend dat ook is, hun eigen weg gaan en tegenstand overwinnen.

De psychoanalyse definieert mensen in de eerste plaats als verlangende wezens. Verlangen ontstaat uit een gemis, vaak beschreven als het resultaat van een val uit het paradijs of de scheiding met de Moeder. Mensen sublimeren dat gemis met hulp van hun verbeelding. Ze geven zo op authentieke wijze betekenis aan hun leven.

Nu hoeft dit proces niet met zoveel pijn gepaard te gaan als bij Van Gogh, stelt Nusselder. De kunst is

om op een diepe manier 'ja' te zeggen tegen het leven en jezelf niet voortdurend te veroordelen voor alles wat mislukt.

Je moet je feilen en het noodlot volledig omarmen, net als Nietzsches *Übermensch* dat doet.

Citaat

'Oneigenlijk verlangen we wanneer we ons verschuilen voor de moeilijke opgave en kiezen voor gemak, lust en comfort. Dat lijkt een makkelijkere en comfortabelere weg, maar tegelijk wringt er iets: we voelen ons desondanks ontevreden, onrustig, onbehaaglijk.'

Redenen om dit boek niet te lezen

Waarom gebruikt Nusselder steevast de 'wij-vorm'? Die maakt zijn betoog nogal didactisch en ook normatief. Zo zoeken 'wij' naar 'heilsverlangen', naar iets wat 'voorbijgaat aan een lekkere maaltijd, een mooie vrouw, een goede daad of een interessante ontdekking'.

Een andere vraag: is de strijdende held echt de enige mal voor een zinvol leven? Die mal is nogal individualistisch, romantisch ook en, ik schrijf dit met enige aarzeling, nogal clichématig mannelijk.

Verlangende vrouwen komen in dit betoog amper voor. 'Vrouw' (met hoofdletter) staat namelijk voor waarheid. Concreter worden vrouwen hier niet.

Eén keer verwijst Nusselder naar 'het meisje' dat verlangt naar de prins op een wit paard. Dit naamloze meisje staat in een rijtje van mannen die hun verlangens vormgeven door de kunsten, variërend van Nietzsche tot Rien Poortvliet die zijn onttoverde wereld vulde met kabouterijtjes.

Wie zijn die 'wij' nu precies?

Redenen om dit boek wel te lezen

Dat verlangen de motor is van menselijk handelen, maar dat de werkelijkheid nooit kan bieden wat de mens ervan verlangt, is zo'n interessant thema!

Dit boek is een zeldzaam heldere en vooral ook originele introductie op de psychoanalyse. Sterk punt zijn de vele uiteenlopende voorbeelden. Daaronder de tv-serie *Ik vertrek* die laat zien dat dromen van een ander leven in de kern niet draait om een andere woonplek.

Het biedt zo een mooi tegenwicht tegen verhalen waarin je hart volgen automatisch leidt tot een gelukkig leven. Dat is zeer, zeer nuttig.

Tanny Dobbelaar